

Szám Attila

A MARXIZMUS ÉS A POLGÁRI VILÁG

Jellegzetes dolog, hogy a gondolkodásnak és az elméletnek emberi valóságunk valamennyi válságos szakaszában nagyobb fontosságot tulajdonítottunk és tulajdonítunk, mint egyébként. Az emberi fejlődés ugyanis sohasem volt mentes a tévutaktól, s a világunk humanizálását elősegítő emberi lehetőségek mozgósításának legnagyobb kerékkötője évszázadokon át az az elringató érzés volt, hogy az emberi fejlődés spontánul megy végbe. A gyakorlat a minden, az elmélet viszont bölcsek hiábavaló játszadozása — ez a jelszó, sajnos, túl gyakran volt a társadalmi valóság tényleges állapotának hű kifejezője. Egyetlen társadalom sem volt mentes ettől. Az emberi fejlődés viszonylag nyugodt szakaszában mindannyiszor úgy tűnt, hogy gondjait a gyakorlat minden különösebb teoretizálás nélkül simán megoldhatja. Természetszerűleg ez a helyzet egyúttal nem kedvezett az elméleti gondolkodás haladásának. Mihelyt azonban a gyakorlatban a válság jelei mutatkoztak, a társadalom azonmód a tudomány és a tudományos gondolkodás fellendítését szorgalmazta.

Reális, objektív alapja van annak, hogy a gyakorlat az elméleti gondolkodásra támaszkodjon, azaz annak, hogy az elméleti gondolkodás intenzívebben bekapcsolódjon a gyakorlatba. Az elméletnek ugyanis utat kellene nyitni az adott helyzet megváltoztatása felé, s amiként ez az út, az emberi gyakorlat nagyobb fokú humanizálását eredményező radikális átalakítás felé vezet, ugyanúgy vezethet az érvényes gyakorlatnak egy művi értelemben újjal, valójában csak másfélfélel való pótlása felé is. Mindazonáltal az elmélet, az elméleti gondolkodás nagyobb mérvű beavatkozása egy adott gyakorlat menetébe minden esetben, törvényszerűen annak meghaladásához vagy legalábbis radikális megújításához vezet.

Az adott gyakorlat túlhaladásának mindenkor számos lehetősége van, és azok többnyire a társadalom egy-egy részének a társadalmi osztályok érdekeihez fűződnek. Még egy-egy osztályon belül is az adott osztály érdeke többféleképp élhető meg, ennek megfelelően a gyakorlat (vagy általában minden gyakorlat) lehetséges módosulásainak képzete e sajátos

érdekek jegyében alakul. Mindeme eltérő szemléleteknek és hozzáállásoknak közös vonása, hogy megjelenésüket külön serkenti a beálló válság, de tény az is, hogy összképük tarkasága a társadalmi szubjektumok eltérő álláspontjainak folyománya.

Első pillantásra úgy tűnhet fel, hogy a valóság elméleti megragadásának az egész ilyenfajta gazdagsága nem egyéb, mint az elmélet válságának sajátos megnyilvánulása. Ugyanis, ha ugyanaz a gyakorlat különbözőképpen magyarázható, akkor valami baj lehet az elméleti gondolkodásban, mintha az került volna válságba, nem pedig a gyakorlat. Ám ha tüzetesebben megvizsgáljuk a dolgot, kiderül, hogy az elméleti gondolkodást egészében véve éppen az adott gyakorlat elmélyülő válsága készítette mozgásra. Ilyen értelemben Marx elméletének múlt század eleji megjelenése is a polgári gyakorlat arra való képtelenségének sajátos kifejeződése volt, hogy sikeresen semlegesítse, feloldja a felhalmozódott ellentmondásokat.

A marxi elmélet kialakulásának kezdetétől a kapitalista gyakorlat radikális túlhaladására irányult. Marx elméleti munkásságának és követői munkálkodásának alapvonása így a kapitalista termelési mód kíméletlen bírálata, a polgári gyakorlat módszeres feltárása volt, de egyúttal egy új, humánusabb gyakorlat megalapozása is.

A marxista gondolkodással ellentétben a polgári elmélet a kapitalista gyakorlat javító célzatú megismerésére szorítkozott. Irányvételével eleve bűvös körbe zárta magát örök időkre: a tőkés gyakorlat minden feszegetése ugyanis merénylet a kapitalista termelési módbeli szubjektivitása ellen, amire ez a gyakorlat egészében véve alapozódik. A tőke szubjektivitásának kétségbe vonása gyakorlatilag előbb-utóbb válságba sodorja a kapitalista termelési módot. Annak elmélyülésével aztán a polgári elmélet válsága is kiütözik annak következményeképpen, hogy mindenkorra képtelen a fenti ellentmondásoknak a tőke érdekei szerinti feloldására.¹ A fentebb mondottak szerint a polgári elméletírás sokszínűsége nem a polgári gondolkodás gazdagságát jelzi, hanem ellenkezőleg, válságát fejezi ki. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy ilyenén nem lehet a tőke hasznára. Ha másra nem, arra jó, hogy nem is kis mértékben belesegítsen a tőke végső vereségének elődázásába.

A polgári elméletírók azonban nem egységesek, vagy legalábbis nem mindenben azok. Mindannyian a kapitalista termelési mód fenntartására törekednek, ám nem egyformán teszik ezt. De nem mutatkoznak-e hasonló tünetek a marxista elméleti gondolkodásban is? Nem az jellemzi-e a marxizmust is, hogy képviselői eltérően tekintenek a világra, a valóságra? Ékes bizonyítékai ennek a sokasodó viták és eszmei összeütközések a marxizmus néhány alapfogalmának: az államnak, a pártnak, a proletárdiktatúrának, sőt magának a marxi módszernek az eltérő értelmezését illetően. Mindebből az volna tehát leszűrhető, hogy a marxizmus is válságban van?

Mielőtt bármiféle válaszadást kísérelnénk meg, föltétlenül világosan rögzítenünk kell, hogy miként különböztethetők meg a marxista elméleti

gondolkodás változatai a polgári elméleti gondolkodástól; hogy mi a vízvázlasztójuk, s a mai marxista gondolkodásnak mi a legjellemzőbb közös vonása. Marx óta mostanáig ugyanis a marxizmus a kor vezérgondolatává vált. Nemritkán űrá hivatkoznak a polgári elméletírók is, s vele próbálják meggyőzni egymást igazukról a marxizmus belső áramlatainak képviselői, a marxista gondolkodók. Mindent egybevetve a mai marxizmus egészének áttekintéséhez megfelelő mércét kell találnunk, amelynek révén értékelhetők általában az elméleti gondolkodás különböző áramlatai meg a marxista gondolkodás egészébe beletartozó eltérő megközelítési módok is.

E mérce meghatározásához legjobb a marxizmus lényegéből kiindulnunk. Mit is értünk voltaképpen marxizmuson? Több meghatározása deríthető fel, ám alapjában véve, mind egyre vezethető vissza: a marxizmus a forradalom elmélete. A marxizmus mibenlétének ez a magva. Egyébként maga Marx is ezt domborítja ki Feuerbach-téziseiben. A gyakran idézett 11. tézisben ugyanis szó szerint ezt állapítja meg: „A filozófusok a világot csak különbözőképpen értelmezték; a feladat az, hogy megváltoztassuk.” Így aztán a munkásosztály sohasem érte be a puszta magyarázattal, ha az nem tette lehetővé az adott valóság túlhaladását is. Nem beszélhetünk tehát igazi marxizmusról, ha az nem a forradalomra támaszkodik, nem abból fakad, méghozzá a munkásosztály forradalmából, vagyis annak forradalmi gyakorlatából; s ez a forradalom sem fejlődőképes, csak a marxista elmélettel összefonódva. Mindennek belátása nélkül a marxizmus csak afféle absztrakt társadalomelméletté vedlik.

A polgári elméletírás alapvető vonása a ragaszkodás a status quo-hoz, vagy a kapitalista termelési mód megtartásához, vele ellentétben a marxizmust a tőke világának meghaladása és egy új, emberibb világ megteremtése fűti. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a polgári elméletírás például nem kardszkodhat humanisztikus eszmények mellett, ám ez sohasem tartozhat lényegi mivoltához. Ha ugyanis az egyenlőség kérdését veti fel, valójában a tőke egyenlőségét érti rajta; az emberi haladás jelszavát kitűzve, lényegében csak a tőke előrehaladásához fűződő problémák lebegnek előtte. Az ilyenfajta elméleti törekvések formális voltának leleplezéséhez annak elemzésével juthatunk, hogy mi egy-egy elmélet legmélyebb üzenete: ha az csak a fennálló javítgatására korlátozódik, nem lehet forradalmi, így tehát nem is vonható a marxizmus alá.

A mondottak alapján viszonylag egyszerű dolog elválasztani a marxista elméletet más elméletektől. A marxizmuson belül azonban valamivel bonyolultabban vetődik fel a kérdés. Itt nemritkán tapasztalhatunk olyasmit, hogy egy-egy irányzat képviselői kölcsönösen tagadják egymás nézeteinek marxista mivoltát, s teszik ezt marxista tételekre hivatkozva. De ez a könyörtelen belső vita sem téveszthet meg bennünket; nem a marxizmus válságára vezethető vissza. Ha ugyanis mindazok az eltérő megközelítési módok a „világ megváltoztatására” irányulnak, ténylegesen csak a munkásosztálynak mint a forradalmi változások ala-

nyának a konkrét forradalmi gyakorlatára támaszkodva érhetnek célt. S ez a gyakorlat objektív okokból nem lehet egyforma. Az objektív okok abból erednek, hogy különbözőképpen adódnak a társadalmi szubjektum fejlődésének előfeltételei. E feltételek nem arányosan oszlanak meg, más élőlényektől eltérően ugyanis az ember saját maga teremti a világát!

Az azonban, hogy mit tudott megcsinálni, létrehozni, sohasem csak az akaratán múlt. Jól jegyezte meg Marx: „Az emberek maguk csinálják történelmüket, de nem szabadon, nem maguk választotta, hanem közvetlenül készen talált, adott és örökölt körülmények között csinálják. Valamennyi holt nemzedék hagyománya lidércnyomásként nehezedik az élők agyára.”²² Ehhez azt is hozzá kell fűznünk, hogy a mai világban a tőke hatalma sem oszlik meg egyformán, egyenletesen, így aztán nem hanyagolható el az a rendkívül jelentős objektív tényező, hogy adott környezetben és időszakaszban milyen mérvű a tőke tényleges hatalmi jelenléte. A fentiek együttese az emberi, tehát a forradalmi gyakorlat tulajdonképpeni meghatározója, s ennek alapján az elmélet sem úszhatja meg bizonyos megkülönböztető jegyek kialakulása nélkül — sem a polgári, sem a marxista.

A társadalmi folyamatokban való részvétele által a tőke fetiszizálja és ezáltal elhomályosítja, leplezi a társadalmi viszonyokat. A polgári elmélet nem mélyed el a valóság elemzésében, a tőke keltette látszatot kész ténynek veszi, olyan realitásnak, amelyet minél jobban meg kell ismerni, de megváltoztatni semmiképp sem lehet. A polgári elmélet ilyen viszonyulása csak újabb bizonyítéka annak, hogy a tőkés gyakorlat és érdekek terméke, ennél fogva csakis a valóság „változtathatatlan” szubsztanciájaként tételeződő tőke felől közelíthet a világhoz. E vonása alapján különböztethetők meg a polgári irányvételű elméletek a marxista irányvételűektől.

A tőke jelenléte, hatalma ugyanakkor bizonyos súllyal esik latba, meghatározott módon befolyásolja a marxista gondolkodást is. A tőke hatására következik be, hogy a társadalom nem szentel egyformán figyelmet a társadalmi fejlődés objektív és szubjektív előfeltételeinek. A valóságnak ez az egyenlőtlen kezelése, pontosabban, a megismerés dialektikátlan módszere azt a veszélyt rejti magában, hogy a kérdések egy részét előnyben részesítjük a többi rovására. Ilyen módon helyeződik elébe az objektív tényező is a szubjektívnek, vagy fordítva.

Vagyis: efelől nem a valóság „változtathatatlan” szubsztanciájaként tételeződő tőke elfogadása forog fenn, hanem az objektív és a szubjektív dialektikájának tökéletlen megvalósulása. Lenini kifejezéssel élve: a marxizmus, a marxista elmélet sajátos gyermekbetegsége ez, s eközben nem téveszthet meg bennünket az a körülmény sem, hogy Marx elméleti ténykedésének kezdete óta csaknem 150 év telt el. A marxista elmélet haladása ugyanis szorososan kötődik a munkásosztály forradalmi gyakorlatához, s mint ahogy a történelem tanúsítja, ez a gyakorlat sem rendelkezik — s nem is rendelkezhet — a kapitalista termelési mód

egészének egyszerű és látványos túlhaladását szavatoló tulajdonsággal. A marxizmus meg a munkásosztály forradalmi gyakorlata „gyermekéveit” emberöltőnyire csak a társadalomfejlődés utópisztikus eszméinek mai képviselői becsülik. Minden józan szemlélő, a társadalmi valóság minden elemzője előtt világos: a tőke bővített újratermelésének lehetőségei még nem merültek ki teljesen, s egészében véve a mai világ munkásosztályának elért forradalmi lendülete sem vezethetett olyan eredményekhez, vívmányokhoz, amelyek ellent tudnak állni a még meg nem haladott tőkeviszonyok minden rohamának.

A jelenkori marxista elmélet történései olykor zavarbaejtőek, vannak, akik már a marxizmus elárulását vélik felfedezni. Az ilyen viszonyulás azonban, amely megelepszik a marxisták, a marxista teoretikusok durva, vázlatos besorolásával a marxizmus többé-kevésbé „autentikus” irányzatainak a követői közé, ami Marx többé-kevésbé „jó” követőire osztja fel őket, szükségszerűen feltételezi az egyetlen, egyedüli helyes marxista irányzatnak a létezését. Ennek a logikának az alapján az „igazi marxisták” számát vagy csak Marxra korlátozzák (hiszen első és legértékesebb munkatársa, még „Engels is képes volt hozzájárulni egyféle eltávolodáshoz” a marxi tanítástól!), vagy kibővítik annak az egyetlen, egyedüli „helyes”, „autentikus” munkásgyakorlatnak a teoretikusaival, akik példaként állnak mindenki előtt, illetve akik a legtöbb érdemet szereztek a marxista gondolatok védelmében minden lehetséges káros befolyástól és tévelygéstől.

Ez az egyszerű és lényegét tekintve leegyszerűsített viszonyulás nem járulhat hozzá a jelenkori marxista gondolatok, a munkásosztály forradalmi gyakorlatának valóságos megismeréséhez. A közönséges cimkeragasztás vagy a marxizmuson belüli némely viszonyulások merev kizárása csak gyengítheti a marxista gondolatok jelenlétét a jelenkori világ folyamataiban. Tulajdonképpen az a kritika, amely a marxista gondolatok „tisztasága” nevében teljes egészében visszautasít egy meghatározott viszonyulást, egyúttal tagadja annak a környezetnek a teljes munkásgyakorlatát is, amely kiindulópontot biztosított ehhez a viszonyuláshoz. Az elméletet ugyanis rendszerint „általánosító tapasztalatnak” vagy „tisztá megismerésnek” minősítik, így azután minden elmélet szükségszerűen valamilyen gyakorlatból következik, márpedig ez a gyakorlat — legalábbis eddig — sohasem volt „tisztán” forradalmi, de kimondottan tőkejellegű sem, egyetlenegy környezetben sem. Az objektív és a szubjektív dialektikája révén valósul meg, amiben objektív az ami „a szubjektumok valóságos érdekeitől függetlenül létezik” — tehát a tőke, szubjektív pedig az, ami „a szubjektumoktól származik” — tehát amit a munkásosztály tárgyiasít meg a munka megtestesítőjeként, a világ forradalmi tevékenységének központi kategóriájaként.

Az említettek alapján eljuthatunk bizonyos jelenségekhez a marxista gondolatokon belül. A tőke uralma a társadalmi valóságban azzal fenyeget, hogy az elméletben, a szubjektív kárára, nagyobb figyelmet szentelnek az objektívnek. Ebből következik, hogy a polgári irányultságú teó-

riában szükségszerűen jelentkezik a szubjektumok mellőzése, vagyis az objektív és a szubjektív dialektikájából fakadó minden kompetenciáját egyszerűen átvetítik az objektív oldalra, a tőkére. Mindennek befejezéseként megállapítják a „világ változatlanlanságának tényét”, vagy éppen a tökéletesség talapzatára emelik, az emberi társadalom végső megvalósításának minősítik a kapitalista termelési módot.

A marxista gondolatokban a sajátosságok a túlerejű tőke által reálisan visszaszorított forradalmi szubjektumok révén jutnak kifejezésre. A marxista teoretikusok az elmélet absztrakthumanista összetevőinek erősítésével igyekeznek „megoldást találni” erre a tényre. Persze, egyféle dialektikus egyensúlyt elérhetnek, de csak elméleti szinten. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy az ilyen elmélet fékezne vagy rosszul alapozná meg a munkásosztály forradalmi gyakorlatának fejlődését. Az elmélet a munkásosztálynak ebből és az ilyen gyakorlatából alakult ki, így azután reálisan nézve magában hordozza mindazokat az előfeltételeket, amelyeket a megerősödött munkásosztály, adott pillanatban kihasználhat. A marxista teória tehát ilyen körülmények között is méltányolja a probléma objektív vetületét, de nem feledkezik meg a szubjektív összetevőkről sem, s éppen ezzel nyit teret a világ forradalmi változtatásának továbbhaladása előtt. Tehát ilyen körülmények között is őrzi a marxi elmélet alapvető jellegzetességét: nem elégszik meg a világ magyarázásával, ehelyett megváltoztatására törekszik.

Létezik azonban egy másik lehetőség is: amikor a munkásosztály visszaszorítja a tőkét, pontosabban szólva kérdésessé teszi a tőke dominanciáját a társadalmi folyamatokban. Ilyen feltételek között külön fontosságot, megkülönböztetett jelentőséget kap a szubjektív összetevő. De mivel tény, hogy a kapitalista termelési mód történelmileg még nem merítette ki minden lehetőségét, ennek alapján továbbra is jelentős mértékben befolyásolhatja a szubjektív összetevőket olyan tulajdonságokkal, amelyek feltételezik további bővített újratermelődéset. Ezzel magyarázható, hogy csaknem folyamatosan megfigyelhető az opportunizmus kérdése a munkásgyakorlatban.

Tehát ennek alapján, amikor a tőke társadalmi folyamatokban megvalósított dominanciájának feltételei között az elmélet számára az jelentett kérdést, hogyan lehetne biztosítani, elsősorban mennyiségi vonatkozásban, az objektív és a szubjektív dialektikáját, az új feltételek között az ilyen dialektikának a kifejezésre juttatása már minőségi kérdés. Nevezetesen arról van szó, hogy az elméletre hárul a feladat, mutasson rá az opportunisták gyakorlat elhagyásának lehetőségére. Mivel ennek a feladatnak a teljesítésekor az elmélet nem támaszkodhat az „általánosító tapasztalatra” vagy a „tisztá megismerésre”, hiszen a gyakorlatot még mindig meghatározó módon befolyásolja a tőke, a marxista teória a munkásgyakorlat ellentmondásait olyképpen hidalja át, hogy újra és újra visszatér az eredeti gondolathoz, vagyis Marx gondolataihoz. A marxi gondolatok az egész dologban annak a védelemnek a szerepét és funkcióját kapják, ami még biztosítani tudja az objektív és a szubjek-

tív dialektikájának kialakításában nélkülözhetetlen minőségi minimumot. A forradalmi szubjektumok opportunizmusától terhes gyakorlatból éppen ez hiányzik. Az elmélet ugyanis abból és az olyan gyakorlatból alakul ki, amit reálisan nézve védelmezni kell az eltorzulástól, vagy legalábbis el kell távolítani saját példájától.

Ebben az értelemben tesz kísérletet a marxizmus, visszatérve az eredeti szövegekhez és tételekhez, a forradalmi gyakorlat megismételt kiindulópontjának megalkotására. A jelek szerint ez a forradalmi gyakorlat válságának megnyíló ámulása, de nem az elmélet válsága. Ha ugyanis mindkettő válságba került volna, akkor kiutat sem lehetne találni. Az elmélet ugyanis, tárgyilagosan nézve, nem fejlődhet a gyakorlat előrehaladása nélkül. Amikor azonban a gyakorlat, a forradalmi szubjektumok hiányosságai vagy a tőke ereje következtében, lassabban fejlődik, a problémára véletlenül sem lehet megoldást találni valamiféle „külső” elmélettel, olyan elmélettel, ami másmilyen, „jobb” gyakorlatból nőtt ki. Az opportunisták gyakorlat leküzdésének előfeltételeit ugyanebben a gyakorlatban találhatjuk meg, így azután, összhangban ezzel, a vizsgált gyakorlat „általánosító tapasztalataként” vagy általában véve a gyakorlat „tisztá megismeréseként” jelentkező elmélet szükségszerűen tartalmazza ezeket az összetevőket is. A probléma esetleg abban van, hogy a gyakorlat adott helyzete miatt nehezebben észrevehető, illetve még túlságosan vastagon borítja őket ennek az opportunisták gyakorlatnak a „hordaléka”. Persze, ezt a hordalékot jelentős mértékben „eltávolíthatja” más környezetek célratoróbb és hatékonyabb gyakorlata, illetve elméleti gondolataik befolyása, de csakis akkor, ha reális feltételek alakulnak ki kölcsönhatásukhoz. Ezeknek a feltételeknek a kialakítása az adott környezet forradalmi szubjektumainak a feladata, vagyis ügyességük és képességük függvénye, hogy élni tudjanak mindazzal, mit az emberiség átfogó gyakorlata felkínál. Ebben rejlik az egész világ forradalmi gyakorlata közötti kölcsönös kapcsolatok lényege, nem pedig abban, hogy a forradalmi elméletet (vagy gyakorlatot) esetleg puskával is exportálni lehet.

A fentiekre gondolva, óhatatlanul felmerül a kérdés: hol a kiút ebből a helyzetből? Hogyan lehetne szavatolni a marxista elmélet hitelességét?

Abban a helyzetben, amikor a marxizmust, a marxista elmélet vagy az absztrakt-humanista vagy a dogmatikus-prakticisztikus törekvések és összetevők fenyegetik, a kiutat elsősorban az adott környezet forradalmi gyakorlatának képessége feltételezi. Attól függően ugyanis, hogy mennyire képes egy adott környezet ösztönözni vagy éppen kiemelni azokat az értékeket, amelyek fejlettebbé tehetik forradalmi gyakorlatának egészét, alakul annak az elméletnek a jellege is, ami saját eredményének, saját „általánosító tapasztalatának” tulajdonítható. Ebben a vonatkozásban mesterségesen kimódolt kérdés valamelyik marxista elmélet „hitelességének” kérdése. A világot ugyanis nem az elméletek, hanem a forradalmi gyakorlat teljessége változtatja. Persze, mindez nem

zárja ki annak mogućegét, hogy kölcsönhatást gyakoroljon egymásra az elmélet és a gyakorlat egésze, vagy azt, hogy egyes részei befolyásolják a különálló gyakorlatok és elméletek valamelyikét. A lényeg azonban mégis csak sikert elérni az objektív és a szubjektív dialektikájának méltánylásában.

A konkrét gyakorlat sokszor vetíti elébünk az objektív vagy a szubjektív túlbecslésének, az előbbinek az utóbbi kárára történő kiemelésének példáját. Ékesszóló bizonyítéka ennek az a vakhit, hogy önmagától megbukik a kapitalista termelési mód, vagy ennek az ellenkezője, amikor úgy tekintenek a szubjektív tényezőre — a munkásosztályra —, mint a társadalmi folyamatok mindenható tényezőjére, ami már saját (történelmi) érdekeinek kifejezésre juttatásával elérheti és el is éri azok maradéktalan megvalósítását.

Figyelembe véve a felsoroltakat, az igazi kérdés így hangzik: hogyan lehetne szembeszállni a társadalmi folyamatokban mindazokkal a vesztélyekkel, amelyek kiválthatják az objektív és a szubjektív dialektikájának tagadását a konkrét forradalmi gyakorlatban, ezzel együtt pedig a marxista elméletben is? Egyúttal arra is rájöhethünk, hogy nem várhatunk „menekvés” csak az elmélettől (ez egyben bírálata a marxizmusban jelentkező absztrakthumanista, de dogmatikus-practicista törekvéscknek is), hiszen a „menekvés” a forradalmi szubjektum képességében rejlik, hogy folyamatosan az objektív és a szubjektív dialektikájának méltányolására ösztönözzön.

Rezime

Marksizam i građanski svet

Autor studija postavlja ključna pitanja u svom radu: Kako je moguće razlikovati razne vidove marksističke teorijske misli od građanske? U čemu je različitost i šta je zajedničko unutar savremene marksističke misli? Naime, od Marksa pa do danas marksizam je postao misao epohe. Na njega se pozivaju često i građanski teoretičari i zastupnici različitih pravaca unutar marksizma. Šta je onda marksizam, koji je pravi marksizam? Marksizam je teorija revolucije. Ne možemo govoriti o pravom marksizmu — kaže autor — ako nije oslonjen i ne proizilazi iz revolucije, i to iz revolucije radničke klase, njene revolucionarne prakse. Niti ta revolucija može da se razvija bez povezanosti sa marksističkom teorijom.

Osnovna karakteristika građanske teorije je njena usmerenost na održavanje status quo-a. To naravno ne znači da ona ne može da ističe neke humanističke ideale, međutim, to joj nikada ne može biti suštinsko. Distingviranje marksističke teorije od ostalih teorijskih pristupa je relativno lak posao.

Problem je nešto teži unutar marksizma. Praksa koja iz objektivnih razloga ne može biti istovetna, rezultira određene specifičnosti i na području teorije. Suštinski je problem postići uspeh na polju uvažavanja dijalektike objektivnog i subjektivnog.

Konkretna praksa često nam daje primere precenjivanja objektivnog ili sub-

jektivnog, preferiranja prvog u odnosu na drugog. Najbolji dokaz tome je slepo verovanje u samostalnu propast kapitalističkog načina proizvodnje, ili nasuprot tome, tretiranje subjektivnog faktora — radničke klase — kao svesmogućeg subjekta društvenih tokova, koji već i samim izražavanjem svojih (istorijskih) želja neminovno treba da postigne i u stvarnosti postuže njihovo puno ostvarivanje!?

Pravo pitanje je: kako se odupreti svim onim opasnostima u društvenim tokovima koje mogu dovesti do negiranja dijalektike objektivnog i subjektivnog u konkretnoj revolucionarnoj praksi a time i u marksističkoj teoriji?

Resumee

Der Marxismus und die bürgerliche Welt

Der Verfasser des Studiums stellt in seiner Arbeit die Schlüsselfragen vor: wie ist es möglich, die verschiedenen Anschauungen des marxistischen theoretischen Gedanken, von den bürgerlichen zu unterscheiden? Was sind die Verschiedenheiten und was sind die Gemeinsamkeiten des heutigen marxistischen Gedankenwesens? Von Marx bis zu heute, ist nämlich der Marxismus der Gedanke der Epoche geworden. An diesen Gedanken berufen sich oft auch die bürgerliche theoretiker, als auch die Vertreter der verschiedenen Richtungen im Innenwelt des Marxismus. Was ist also Marxismus und welcher ist der echte Marxismus? Marxismus ist die Theorie der Revolution. Wir können nicht über Marxismus sprechen — sagt der Verfasser — wenn er sich nicht auf die Revolution stützt, nicht aus der Revolution hervorgeht usw. aus der Revolution der Arbeiterklasse; aus ihrer revolutionärer Praxis. Auch diese Revolution kann ohne Verbundenheit mit der marxistischen Theorie sich nicht entwickeln.

Die grundlegende Charakteristik der bürgerlichen Theorie ist die auf Erhaltung des status quo eingestellte Auffassung. Das heisst selbstverständlich nicht dass sie nicht einige humane Ideen betonen kann, jedoch kann das nicht das Wesentliche sein. Die Unterscheidung der marxistischen, von anderen Theorien ist eine relativ leichte Aufgabe.

Das Problem ist etwas schwerer im Marxismus selbst. Die Praxis, die aus objektiven Gründen nicht identisch sein kann, resultiert bestimmte Unterschiede auch im Gebiete der Theorie. Das eigentliche Problem ist, Erfolg auf dem Gebiete des Erkenntnisses der Dialektik des Objektiven und des Subjektiven, zu erzielen.

Die bestehende Praxis erzeugt oft Überbewertung des Objektiven oder des Subjektiven; der Bevorzugung des einen gegen den Anderen. Der beste Beweis dafür ist das blinde Glauben an den eigenkräftigen Verfall der kapitalistischen Produktionsweise oder im Gegenteil das Traitieren des subjektiven Faktors — der Arbeiterklasse — als allmächtigen Subjekt der gesellschaftlichen Vorgänge, die schon mit der Ausdruck ihrer (historischen) Wünsche, ohne weiteres die Verwirklichung seiner Ziele erreichen soll und in der Realität auch ihre volle Erwirklichung erreicht.

Die richtige Frage ist: wie kann man sich den Gefahren in den gesellschaftlichen Vorgängen entgegensetzen, die zum Negieren der Dialektik des Objektiven und Subjektiven, in der revolutionären Praxis, und daher auch in der marxistischen Theorie, führen können.